

Οι αρετές που πρέπει να έχει ένας ηγεμόνας κατά τον Μ. Φώτιο και τον Ν. Μακιαβέλι (Αγάπη Παπαδοπούλου, ΜTh)

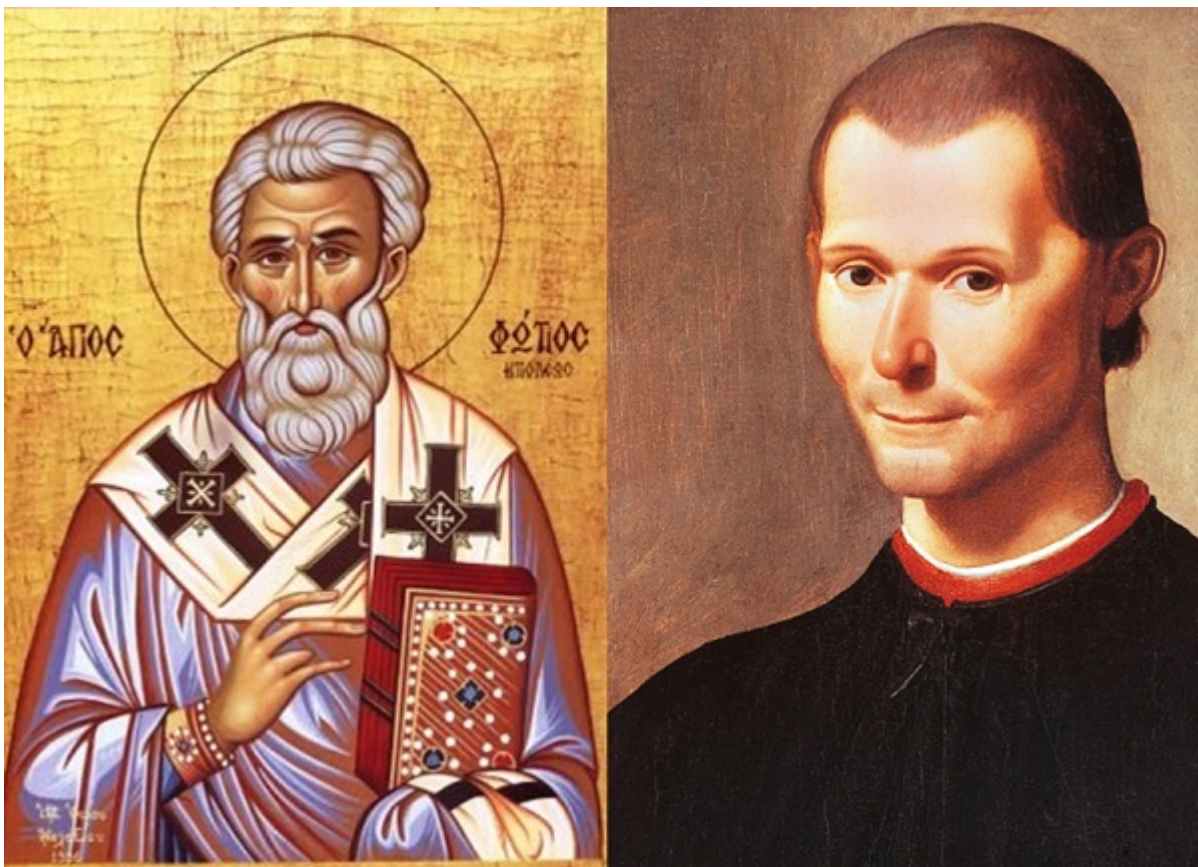
/ [Πεμπτουσία](#)

Η άρνηση του χριστιανικού κοσμοειδώλου από τον Μακιαβέλι τον οδηγεί στην αμφισβήτηση των θεϊκών παρεμβάσεων. Πιστός στον ανθρωποκεντρισμό της εποχής του, εκτιμά ότι οι μισές τουλάχιστον από τις πράξεις των ανθρώπων πρέπει να είναι κάτω από το δικό τους έλεγχο κι όχι να υπόκεινται στις ταλαντεύσεις της τύχης[252]. Αντίθετα, σύμφωνα με τον Πατριάρχη, ο Θεός ορίζει τα πάντα και σε Αυτόν ανήκει η δόξα κι όχι στους ανθρώπους. Αυτό όμως δεν αναιρεί το αυτεξούσιο και την ελεύθερη βούληση που έχει δώσει ο Θεός στους ανθρώπους.

Κατ' επέκταση, οι αρετές που πρέπει να έχει ένας ηγεμόνας διαφοροποιούνται στους δύο συγγραφείς. Σύμφωνα με τον Μακιαβέλι, ο πολιτικός ηγέτης δεν ενδιαφέρεται για ουράνιες απολαβές, αλλά για τιμή και δόξα. Ο Μακιαβέλι αγνοεί πλήρως τη χριστιανική εντολή ότι ένας καλός κυβερνήτης οφείλει να αποφεύγει

τους πειρασμούς της επίγειας δόξας και του πλούτου, προκειμένου να είναι σίγουρος ότι θα αποκτήσει τις επουράνιες ανταμοιβές του. Δεν απαιτεί από τον ηγεμόνα να είναι ευσεβής προκειμένου να κατακτήσει την αιώνια ζωή. Αυτό το επιδιώκει η θεολογία[253]. Συμφωνεί όμως με τον Μ. Φώτιο, στην απόρριψη της απόκτησης πλούτου. Τη θεωρεί χυδαίο στόχο και υποστηρίζει ότι σωστός στόχος για έναν συνετό ηγεμόνα πρέπει να είναι η εισαγωγή μιας μορφής διακυβέρνησης, η οποία θα του δώσει τιμή και δόξα[254]. Αντίθετα, για το Μέγα Φώτιο ο ηγεμόνας όσο ζει πρέπει να επιδιώκει να ζει με συνετό τρόπο, προκειμένου να απολαύσει τις επουράνιες ανταμοιβές. Αδιαφορεί και για τη δόξα και για τα πλούτη. Πιστεύει πως πρέπει να θεωρεί κανείς άχρηστο τον χρυσό που είναι παγίδα φοβερή για εκείνους που τον αγαπούν.

Επιπλέον για το Μ. Φώτιο μεγάλη σημασία έχει για τον πολιτικό ηγέτη η ειλικρίνεια και η αλήθεια. Κανένας άνθρωπος δεν πρέπει να λέει ψέματα, ειδικά αυτοί που κυβερνούν. Το ψέμα ενός κοινού ανθρώπου μπορεί να περιγραφεί ως αδυναμία. Οι κυβερνώντες όμως δεν έχουν καμία τέτοια διαφυγή: θα πρέπει να κριθούν πολύ αυστηρά. Αντίθετα, ο Μακιαβέλι όχι μόνο δεν θεωρεί το ψεύδος κατακριτέο αλλά το θεωρεί και πολλές φορές απαραίτητο, προκειμένου να μπορέσει ένας ηγεμόνας να διατηρήσει την εξουσία του. Με βάση το Μακιαβέλι, για να φαίνεται ένας ηγεμόνας σπλαχνικός και γενναιόδωρος, πρέπει να είναι μεγάλος υποκριτής και να εξαπατά τους ανθρώπους. Πρέπει να φαίνεται ότι έχει

αρετές, ακόμα κι αν δεν τις έχει, αφού όλοι οι άνθρωποι βλέπουν αυτό που φαίνεται. Λίγοι καταλαβαίνουν τι είναι κανείς[255]. Πιστεύει πως ένας ηγεμόνας που εξαπατάει βρίσκει πάντοτε ανθρώπους που αφήνονται να εξαπατηθούν[256]. Αντίθετα ο ιερός Φώτιος είναι αντίθετος με την εξαπάτηση και θεωρεί ότι δεν πρέπει να εξαπατά κανείς όσους τον εμπιστεύτηκαν. Δεν πρέπει να μεταχειρίζεται κάποιος απάτη ούτε προς τους πολεμίους που τον εμπιστεύονται.

Ο Πατριάρχης Φώτιος είναι άτεγκτος και στα ζητήματα της υποταγής στις ηδονές: το θεωρεί απαράδεκτο για κάθε άνθρωπο, πολύ δε περισσότερο για εκείνον που ασκεί διοίκηση. Προτείνει τη μονογαμία ως μέσο οικοδόμησης μιας ήρεμης οικογενειακής ζωής και συγκρότησης μιας ευνομούμενης πολιτείας[257]. Αντίθετα, ο Μακιαβέλι δεν υπεισέρχεται σε αναφορές αυτού του είδους, ενώ είναι γνωστό ότι είχε 'αδυναμία' στο γυναικείο φύλο[258].

Με βάση το Μακιαβέλι αντιστρέφεται η τρέχουσα ηθική, αφού μπορεί μια καλή πράξη να οδηγήσει στην καταστροφή και μια κακή πράξη μπορεί να φέρει την ευημερία[259]. Το μίσος αποκτάται είτε από καλές πράξεις είτε από κακές[260]. Με μία αυθεντικά ωφελμιστική λογική, ως καλό θεωρεί αυτό που είναι λιγότερο δυσάρεστο και οδυνηρό. Για τον Πατριάρχη Φώτιο δεν υφίσταται η φράση «λιγότερο οδυνηρό» καθώς το κακό δεν μπορεί να επιφέρει κάτι καλό. Αποτελεί αμαρτία και απομακρύνει κάποιον από τη ζωή της σύνεσης. Για το Μ. Φώτιο δεν υπάρχει ελαφρυντικό και δικαιολογία για τον άρχοντα που αδικεί. Οι φαύλοι στο περιβάλλον του άρχοντα αμαυρώνουν την εικόνα του. Ακόμη θεωρεί ότι όσο πιο μεγάλη εξουσία έχει κάποιος, τόσο πιο ενάρετος οφείλει να είναι. Πρέπει να αποφεύγει την κακία, αλλιώς θα ωθεί στη κακία όσους τον βλέπουν και θα βλασφημούν το Θεό επειδή έδωσε εξουσία σε έναν τέτοιο άνθρωπο[261].

Για το Φώτιο ο φθόνος είναι μια σοβαρή νόσος σε κάθε ψυχή, αλλά και μια πολύ μεγάλη ασθένεια σε όσους βρίσκονται στην εξουσία. Αναγκάζει τους κυβερνώντες να θεωρούν ως αντιπάλους εκείνους τους οποίους θα πρέπει να χρησιμοποιούν ως βοηθούς τους στην επίτευξη της ευτυχίας στη ζωή των ανθρώπων και στις δημόσιες υποθέσεις. Αλλά εξαιτίας του φθόνου, αντί να τους έχουν φίλους, αρχίζουν να συνωμοτούν εναντίον τους[262]. Από την άλλη πλευρά, ο Μακιαβέλι πιστεύει πως πρέπει να αποφεύγει κανείς να τον φθονούν αλλά και να τον μισούν. Έτσι θα αποφύγει τις συνωμοσίες εναντίον του. Ο κυριότερος τρόπος προστασίας του ηγέτη απέναντι σε κάποιον συνωμότη είναι η αγάπη των πολλών. Είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι ο Φώτιος επιμένει ότι ο ίδιος ο ηγεμόνας δεν πρέπει να φθονεί, ενώ ο Μακιαβέλι συνιστά στον Ηγεμόνα να αποφεύγει να φθονείται.

Σύμφωνα με το Μακιαβέλι, ο ηγεμόνας που έχει σύνεση πρέπει να μπορέσει με

πονηριά να δημιουργήσει κάποιον εχθρό, προκειμένου να τον υποδουλώσει, έτσι ώστε να μεγαλώσει η δύναμή του[263]. Ο Μέγας Φώτιος πάλι είναι αντίθετος με τέτοιες τακτικές δόλου.

Με βάση το Μακιαβέλι η φιλοδοξία είναι τόσο δυνατό και τυραννικό πάθος, που όσο ψηλά και αν έχει φτάσει κάποιος, ποτέ δε θα νιώθει ικανοποιημένος. Ο Μέγας Φώτιος τονίζει ότι οφείλει κανείς να συμπεριφέρεται με μετριοπάθεια και όχι με επίδειξη και πλεονεξία. Δεν πρέπει να περηφανεύεται και να είναι υπερόπτης. Η υπερηφάνεια φανερώνει κενοδοξία και αποβαίνει καταστροφική για τον άνθρωπο[264].

Σύμφωνα με το Φώτιο είναι δύσκολο να αναμειγνύεται ο φόβος με την αγάπη. Όσοι αγαπούν στο σύνολό τους, δεν φοβούνται, και εκείνοι που φοβούνται αρνούνται να αγαπούν[265]. Σύμφωνα με το Μακιαβέλι είναι πιο σίγουρο να φοβούνται οι άνθρωποι έναν ηγεμόνα παρά να τον αγαπούν, καθώς επιμένει ότι οι άνθρωποι είναι αχάριστοι, υποκριτές και άπληστοι. Μπορούν πιο εύκολα να βλάψουν κάποιον που αγαπούν, παρά αυτόν που φοβούνται. Ο φόβος δεν παύει ποτέ να υπάρχει, ενώ την αγάπη αν θέλουν οι άνθρωποι τη σταματάνε[266].

Είναι φανερό ότι οι δύο συγγραφείς διαφοροποιούνται ως προς τις ηθικές τους αντιλήψεις, την ηθική τους συγκρότηση και τους διαφορετικούς ιδεολογικούς προσανατολισμούς, όσον αφορά τη φύση και το χαρακτήρα της πολιτικής εξουσίας. Ο Μ. Φώτιος περιγράφει τον τύπο ενός χριστιανού ηγεμόνα, ο οποίος ασκεί μια «χριστιανική» εξουσία θέτοντας στην υπηρεσία της όλες τις αρετές που εκφράζει το χριστιανικό πρότυπο ενάρετης ζωής. Αντίθετα, ο Μακιαβέλι περιγράφει τον τύπο ενός κοσμικού ηγεμόνα, ο οποίος χρησιμοποιεί όλα τα δυνατά μέσα ώστε να επιτύχει μια αποτελεσματική διακυβέρνηση. Οι αρετές που προτείνει δεν ταυτίζονται απαραίτητα με τις χριστιανικές αρετές, σε σημείο ώστε η άσκηση εξουσίας του να φαίνεται ως «ανήθικη». Φαίνεται ότι, από τη μία πλευρά ο Μ. Φώτιος υποτάσσει την ηθική στην πολιτική, ενώ από την άλλη, ο Μακιαβέλι διαχωρίζει τελείως την ηθική από την πολιτική. Συνάγεται λοιπόν ότι έχουν διαφορετική αντίληψη για τη σχέση ηθικής και πολιτικής.

Επιπλέον οι δύο συγγραφείς χρησιμοποιούν διαφορετική προσέγγιση του μεγέθους της εξουσίας. Ο Μακιαβέλι από τη μία κινείται σε ένα ρεαλιστικό -αν όχι κυνικό- επίπεδο και περιγράφει τα πράγματα και τις καταστάσεις όπως είναι στη ζωή ή τουλάχιστον όπως τα βλέπει ο ίδιος. Περιγράφει τον τρόπο λειτουργίας της εξουσίας, δηλαδή πώς είναι ένας σύγχρονος του ηγεμόνας. Ενώ από την άλλη, ο Μέγας Φώτιος κινείται σε δεοντολογικό επίπεδο και περιγράφει πώς πρέπει να είναι ένας σωστός ηγεμόνας. Δίνει δηλαδή τις προδιαγραφές που θα πρέπει να έχει

ένας ηγέτης για να επιτύχει στο έργο του.

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

[252] Βλ. Κουέντιν Σκίερ, Μακιαβέλι, Νήσος, ό. π., σελ. 52.

[253] Βλ. Marcel Prelot, Georges Lescuyer, ό. π., Histoire des idées politiques, σελ. 258.

[254] Βλ. Κουέντιν Σκίερ, Μακιαβέλι, Νήσος, ό. π., σελ. 54-55.

[255] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, ό. π., σελ. 97-98.

[256] Βλ. Κουέντιν Σκίερ, Μακιαβέλι, Νήσος, ό. π., σελ. 74-76.

[257] Βλ. Ιωάννης Δαμασκηνός, Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως, ό. π., §27.9-13, Kotter II.

[258] Βλ. «Ήταν ο Μακιαβέλλι μακιαβελικός;», ό. π., Σωτήρης Βανδώρος. Αναρτημένο στην ιστοσελίδα http://www.bookpress.gr/stiles/sotiris-bandoros/capponi-niccolo-patakis-makiabelli?utm_source=Newsletter&utm_medium=email. Ανάκτηση: 03/05/2014.

[259] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, ό. π., σελ. 88.

[260] Βλ. ό. π., σελ. 105.

[261] Βλ. Φώτιος, ό. π., Ο Ηγεμών, μτφρ-σχόλια Ιωάννης Πλεξίδης, σελ. 49.

[262] Βλ. Despoina White Stratoudaki and Joseph Jr. Berrigan, The Patriarch and The Prince, ό. π., σελ. 65.

[263] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, Ο Ηγεμόνας, Έθνος, Αθήνα, 2014, ό. π., σελ. 106.

[264] Βλ. Φώτιος, Ο Ηγεμών, ό. π., σελ. 95.

[265] Βλ. Despoina White Stratoudaki and Joseph Jr. Berrigan, The Patriarch and The Prince, ό. π., σελ. 68-69.

[266] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, Ο Ηγεμόνας, μτφρ. : Μαρία Κασωτάκη, ό. π., σελ. 92-93.